

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА НІМЕЦЬКУ МОВУ (на матеріалі англо-американських запозичень)

Стаття присвячена проблемі розвитку німецької мови в умовах глобалізації. Здійснено дослідження мовних і позамовних чинників, які сприяють проникненню запозичень англо-американського походження в лексико-семантичну систему німецької мови. Визначено основні етапи розвитку глобалізації. Проаналізовано вплив англійської мови на німецьку мовну ситуацію, результатом якого є не лише кількісне поповнення словника, але й зміни в граматиці, морфології, правописі.

Ключові слова: німецька мова, англійська мова, глобалізація, запозичення, лексико-семантична система.

Статья посвящена проблеме развития немецкого языка в условиях глобализации. Проведено исследование языковых и внеязыковых факторов, которые способствуют проникновению заимствований англо-американского происхождения в лексико-семантическую систему немецкого языка. Определены основные этапы развития глобализации. Проанализировано влияние английского языка на немецкую языковую ситуацию, результатом которой является не только количественное пополнение словаря, но и изменения в грамматике, морфологии, правописании.

Ключевые слова: немецкий язык, английский язык, глобализация, заимствования, лексико-семантическая система.

The article deals with the problem of development of the German language in the conditions of globalization. The study of linguistic and extralinguistic factors which promote the penetration of Anglo-American borrowings into German lexical semantic system has been fulfilled. The impact of the English language on the German language situation, the result of which is not only the quantitative replenishment of the vocabulary, but also changes in grammar, morphology, spelling, is analyzed. The basic stages of globalization development have been determined.

Key words: the German language, the English language, globalization, borrowing, lexical semantic system.

У зв'язку з глобалізацією зазнає значних змін у своїй динаміці функціонування мов народів світу. Планетарна спільнота постала перед новими викликами в умовах динамічного творення єдиного всесвітнього фінансово-економічного, інформаційного, наукового простору. Ігнорування цих процесів загрожуює багатьма небезпеками.

Глобалізаційні процеси викликають тенденції не тільки до економічного єднання світу, але і до мовного єднання.

Характерними для постіндустріального суспільства є тенденції до мовної уніфікації та стандартизації. Вони спричиняють стрімке зменшення мовного розмаїття у світі.

Метою даної статті є проаналізувати вплив процесів глобалізації на німецьку мову, а також проаналізувати вплив англійської мови на німецьку мовну ситуацію.

Процеси тотальної глобалізації сучасного суспільства зумовлюють інтенсивні процеси контактування та взаємовпливу народів, їх культур та мов (Кочерган, 2008; Розен, 2000).

Про постійні зміни словникового складу будь-якої мови засвідчує його перебудова, реорганізація багатовимірних взаємозв'язків між складовими словникового складу, які зумовлені як мовними (внутрішніми), так і позамовними (зовнішніми) чинниками. Подібні зміни в словниковому складі мови відбуваються також і у зв'язку із запозиченнями з різних мов.

До внутрішніх причин належать: розширення можливостей більш точного зображення об'єктивної реальності, її вербалізації, прагнення до подолання номінативної недостатності та до уніфікації мовних засобів, прагнення носіїв мови поповнити, поглибити та розширити уявлення про предмет або явище, деталізувати поняття, ознаки завдяки розмежуванню смислових та функціональних відтінків тощо.

Окрім зазначених мовних причин тут діють і зовнішні чинники, зокрема: проникнення англо-американських запозичень у лексико-семантичну систему німецької мови, англіцизми виступають як засіб заповнення тих лакун, які виникають у зв'язку з розширенням концептуального простору моделі світу, яка в свою чергу є результатом наукового та технічного прогресу сучасної цивілізації (Д'яков, Кияк & Куделько, 2000).

Зазначені вище чинники засвідчують суспільно-економічні процеси та зміни в мові, яка їх зображає і задовольняє суспільні потреби в запозиченні та карбуванні нових мовних одиниць. Аналіз праць, присвячених проблемі мовних контактів в історичному та психологічному аспектах дозволяє дійти висновку, що мова – це дійсна свідомість людини, яка реалізується у її відносинах з іншими членами мовного колективу і суспільства в цілому.

Першим етапом розвитку глобалізації можна вважати кінець ХІХ – початок ХХ ст., пов'язаний з винаходом телефону, телеграфу, радіо, телебачення. Ці винаходи дозволяють оперативно у великих обсягах передавати та накопичувати інформацію.

Радіо та телебачення практично відразу стають феноменом масової культури. На думку фахівців телебачення стає головним ворогом локальних культур і національних мов (зникають діалекти).

Після 1945 року став більш активним процес захоплення англійською мовою світового мовного простору. Після створення ООН англійська мова почала використовуватися як одна з офіційних мов ООН. Вплив німецької мови стрімко зменшувався, вона остаточно втратила статус міжнародної. В ООН німецька мова взагалі не вживалася до 1975 року. На передній план в дуже привабливому світлі з'являються США з системою американських цінностей, гуманітарними вантажами, голлівудськими фільмами. Німецька мова, а саме західногерманський варіант (ФРН) запозичує американські лексичні одиниці, які зображають «американський стиль життя».

Другий період глобалізації характеризується науково-технічною революцією у 70-ті роки ХХ ст., що зумовлено винаходом мікропроцесорної технології і персонального комп'ютера. Вона визначається як перехід від механічних та електричних засобів перетворення інформації до електронних та створення програмного забезпечення цього процесу. Поява всесвітньої мережі –

Інтернету, уможливила інформаційний обмін в глобальних масштабах, ознаменувала собою початок третього періоду глобалізації.

Доступ до мережі отримали понад 4 мільйонів чоловік. На початку XXI ст. в світі налічується понад 3 мільярдів Інтернет-сайтів.

Отже, процеси глобалізації здійснюються надзвичайно інтенсивно. В результаті стрімкого розвитку науково-технічного прогресу все розмаїття мов світу спочатку було практично зведено до шести світових мов: англійська, іспанська, французька, російська, китайська, арабська.

Сьогодні англійська мова поширена в багатьох країнах. Англійська мова є однією з робочих мов Організації Об'єднаних Націй. Нею видається велика кількість художньої та науково-технічної літератури. На початку колоніальних загарбань, коли англійська мова тільки вступала на нові землі, саме Англія була центром мовної норми й залишалась ним ще протягом тривалого часу.

Англійська мова у наш час є безсумнівним лідером, який вже перемагає інші світові мови. У третьому тисячолітті цією мовою говоритиме близько мільярда чоловік. Причиною цього явища став частково перерозподіл статусів європейських мов, який розпочався ще під час Першої світової війни.

Друга світова війна допомогла зміцненню статусу англійської мови і на північноамериканських територіях: вживання англійської в середовищі національних меншин розцінювалося як вияв патріотичних почуттів до країни справжньої свободи та демократії. Європейці сьогодні вже схильні вважати саме англійську мову сучасною мовою міжнаціонального спілкування.

В інших країнах Європи, наприклад в Бельгії та Нідерландах, теж стурбовані переважністю нідерландської мови англіцизмами. Але уряд Нідерландів не створює комісії з вироблення власних термінів чи захисту національної мови.

В Німеччині також не вважають необхідним державне регулювання мовних процесів і заборону використання англіцизмів, хоча в сенаті Берліну вже обговорювалося питання про ухвалення «Закону про захист німецької мови». Майже половина громадян Європейського Союзу говорить мовою, яка не є для них рідною. Багато хто вважає, що багатомовність є вкрай важливою для Європи (Лопушанський, 2016).

Отже, у світлі стрімкого зближення європейських держав в рамках Європейської спільноти розмови про єдину мову спілкування не припиняються. З одного боку йдеться про подальше зведення всього розмаїття мов світу до єдиної мови з метою полегшення спілкування. З іншого – про захист мов, котрі у наш час швидко зникають, активізацію малих мов і діалектів, визнання за ними рівних прав з «великими» мовами.

Діяльність по створенню німецьких еквівалентів до запозичених слів не припиняється і сьогодні, але тепер зусилля направлені майже виключно проти англіцизмів. Акція «Жива німецька мова» (Aktion lebendiges Deutsch) по створенню німецьких відповідників була ініційована з метою протидії їх засиллю спілкою «Німецька мова» (Verein Deutsche Sprache). Вона тривала з 2006 по 2010 рр. Приклади запропонованих німецьких варіантів: *Airbag* –

Prallkissen, Fastfood – Schnellkost, Standby – Standstrom, Timing – Zeitwahl, Jackpot – Glückstopf, Display – Sichtfeld, No-go-Area – Meidezone, Laptop – Klapprechner та ін. (Капуш, 2016).

Вплив процесів глобалізації на розвиток і функціонування німецької мови не обмежується лише розповсюдженням словникових запозичень. Спостерігаються ознаки того, що ці процеси можуть призвести до незворотних змін в структурі німецької мови, як морфологія та синтаксис. Наприклад, в німецьких текстах набуває поширення вживання літери С на початку слів (*Club, Comfort*), написання апострофа у формі генітива не тільки із власними назвами (*Norton's*), але й з іншими іменниками (*Manager's*), тенденція до роздільного написання частин складних слів (*Notizblock Anwendung, System Säuberung Eigenschaft*) (Капуш, 2016).

Бурхливий розвиток віртуальної комунікації призводить також до нехтування правилами орфографії та навіть граматики, наприклад, відсутності великих літер, пропусків артиклів, тощо. Теж саме можна сказати і про поширення так званих «графонів», наприклад, «4 U» – for you (для тебе), «TMRW» – tomorrow (завтра), «2B or not 2B» – to be or not to be (бути чи не бути), «B4» – before (до того, як), «UR my №1» – you are my number one (ти мій номер перший), «2nite» – tonight (сьогодні ввечері) «Y not?» – why not (чому ні?), «Xplane 2me» – explain to me (поясніть мені) (Кургузов, 2006). Таких прикладів можна навести багато, вони виникають щодня і стрімко поширюються, виходячи за рамки віртуальної комунікації у світ повсякденного спілкування.

Отже, проблемою є не запозичення як явище, а саме поширення англійської мови на все більші галузі використання, що обмежує використання інших мов. Причини цього доведені: міграція населення; поширення американського способу життя, американських цінностей; тенденція до використання англійської як робочої мови в діяльності міжнародних організацій; процеси глобалізації в економіці; статус англійської як мови Інтернет-спільноти.

Кількість людей у світі, які володіють англійською як іноземною, складає 2 мільярди. Таким чином, англійська мова сьогодні вже не тільки світова *lingua franca*. Через свою постійну присутність у житті мовців вона впливає на їхню рідну мову, проникаючи в неї та поступово змінюючи її. Саме у мовній ситуації, яка склалася на сьогодні в Європі у зв'язі з домінуванням англійської, лінгвісти вбачають реальну загрозу для німецької мови (Hoberg, 2012; Trabant, 2014). Схожий стан речей спостерігається і в інших країнах Європи. Німецька та інші європейські національні мови опинилися в умовах жорсткого конкурентного середовища, що виникло з появою *Globisch* або *Globalesisch* – англійської мови нового типу, свого роду «метамови», що є спрощеним варіантом англійської мови й використовується в міжнародній комунікації (Trabant, 2014).

Особливе занепокоєння викликає той факт, що німецька мова сьогодні все рідше використовується як мова науки. Серед головних причин: 1) Болонський

процес у сфері освіти, створення загальноєвропейського освітнього простору, збільшення у європейських вишах кількості освітніх програм англійською мовою; 2) понад 80 % інформації, що міститься в електронних базах у всьому світі, представлено англійською мовою; 3) 75 % вчених світу пишуть англійською мовою, щоб мати змогу представити результати своїх досліджень якомога більшому колу науковців.

Отже, мовна глобалізація в Європі несе реальні загрози для національних культур. Англійська мова набула статусу доміантної мови спілкування в Європі та світі, що призвело до скорочення галузей використання національних мов, та поставило питання про їх розвиток та шанси в майбутньому.

Англійська мова інтенсивно впливає на німецьку мовну ситуацію, результатом цього впливу є не лише кількісне поповнення словника, але й зміни в граматиці, морфології, правописі тощо.

Література

1. Д'яков, А. С., Кияк, Т. Р., Куделько, З. Б. (2000). *Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти*. Київ: КМ Academia.
2. Капуш, А. В. (2016). Мовна ситуація в Європі в умовах домінуючого впливу англійської мови (на прикладі німецької мови). *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя. Філологічні науки*, 1, 8–12.
3. Кочерган, М. П. (2008). *Загальне мовознавство* (3-тє вид.). Київ: Академія.
4. Котвицька, В. А. (2013). Адаптація англіцизмів у сучасній німецькій мові. *Одеський лінгвістичний вісник*, 1, 62–67.
5. Кургузов, А. О. (2006). Глобалізація: мовний аспект. *Культура народів Причорномор'я*, 86, 132–136.
6. Лопушанський, В. М. (2016). Аспект уживання англіцизмів у сучасній німецькій мові: соціолінгвістичний аспект. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка. Філологічні науки (мовознавство)*, 5 (2), 10–14.
7. Розен, Е. В. (2000). *На пороге ХХІ века. Новые слова и словосочетания в немецком языке*. Москва: Менеджер.
8. Hoberg, R. (2012). Was wird aus Deutsch angesichts der Dominanz des Englischen? *Der Sprachdienst*, 1/12, 19–25.
9. Trabant, J. (2014). *Globalesisch oder was? Ein Plädoyer für Europas Sprachen*. München: Beck.

References

1. D'yakov, A. S., Kyiak, T. R., Kudelko, Z. B. (2000). *Osnovy terminotvorenniya: semantychni ta sotsiolingvistychni aspekty*. Kyiv: KM Akademia.
2. Kapush, A. V. (2016). Movna situatsiya v Evropi v umovakh dominujuchogo vplyvu angliiskoyi movy (na prykladi nimetskoyi movy). *Naukovi zapysky Nizhynskogo derzhavnogo universytetu im. M. Gogolya: Filologichni nauky*, 1, 8–12.
3. Kochergan, M. P. (2008). *Zagalne movoznavstvo* (3-tie vyd.). Kyiv: Akademia.
4. Kotvytska, V. A. (2013). Adaptatsiya anglitsyzmiv u suchasniy nimetskiy movi. *Odesky lingvistychnyy visnyk*, 1, 62–67.
5. Kurgusov, A. O. (2006). Globalizatsiya: movnyy aspekt. *Kultura narodov Prichernomor'ya*, 86, 132–136.
6. Lopushansky, V. M. (2016). Aspekt uzhyvannya anglitsyzmiv u suchasniy nimetskiy movi: sotsiolingvistychnyy aspekt. *Naukovyy visnyk Drogobitskogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu im. I. Franka: Filologichni nauky (movoznavstvo)*, 5 (2), 10–14.
7. Rozen, E. V. (2000). *Na poroge XXI veka. Novye slova i slovosochetaniya v nemetskom yazyke*. Moskva: Menedzher.
8. Hoberg, R. (2012). Was wird aus Deutsch angesichts der Dominanz des Englischen? *Der Sprachdienst*, 1/12, 19–25.
9. Trabant, J. (2014). *Globalesisch oder was? Ein Plädoyer für Europas Sprachen*. München: Beck.